

Mottagare: Kulturdepartementet

Kulturrådets yttrande över En kulturkanon för Sverige SOU 2025:92

(dnr Ku2025/00871)

2025-12-09

KUR 2025/8023

Kulturrådet

Box 27215, 102 53 Stockholm

kulturradet@kulturradet.se

1. Sammanfattning

Kulturrådet avstyrker förslagen om:

- ett särskilt stimulansbidrag till läns museer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer i syfte att möjliggöra regionala kanonprojekt (6.3.2)
- att finansiera utredningens interimsförslag med omfördelningar inom kulturbudgeten (7.1).

Kulturrådet framför bland annat också att:

- förslagen inte tar tillräcklig hänsyn till betydelsen av de fem nationella minoriteternas kulturer och att de nationella minoriteterna i högre grad borde ha inkluderats i utredningens arbete
- förslagen i flera fall är så vagt formulerade att det är svårt att ta ställning till dem
- om den föreslagna stiftelsen inte kan finansieras genom att avskilja medel från Allmänna arvsfonden är det viktigt att den inte finansieras genom omfördelning inom statens budget för kultur

2. Kulturrådets synpunkter på förslagen i betänkandet/promemorian

Kulturrådet lämnar endast synpunkter på de förslag och bedömningar som har beröring med Kulturrådets uppdrag.

Övergripande synpunkter

Många av utredningens förslag pekar ut inriktning snarare än faktiska förslag på åtgärder för att sprida och tillgängliggöra kanon. Det gör det svårt att lämna tydliga ställningstaganden om förslagen. Utan information om hur ett förslag ska

genomföras går det inte att bedöma hur väl det kommer att fungera i praktiken, oavsett vad man tycker om den övergripande inriktningen. Ett exempel är utredningens förslag till interimslösningar (6.3) där utredningen inte pekar ut vilka aktörer som ska genomföra förslagen. Med anledning av det ser Kulturrådet att det finns skäl för regeringen att återkomma med nya remissomgångar när de bestämt hur de vill gå vidare med utredningens förslag.

Kulturrådet noterar att utredningens förslag i låg grad motiveras utifrån de nationella kulturpolitiska målen och att förslagen inte i någon högre grad kan anses bidra till att de uppfylls. De tydligaste användningsområdena för kanon som presenteras i betänkandet är inom skolan och inom samhällsorienteringskurser för nyanlända. Mot den bakgrunden bör det fortsatta arbetet med att tillgängliggöra och förvalta kanon inte finansieras genom att minska andra anslag inom kulturbudgeten. Om arbetet med att förvalta och tillgängliggöra kanon finansieras inom statens kulturbudget (utgiftsområde 17) bör nya medel tillföras till denna.

Det har under utredningens gång framkommit uppgifter om att utredningen inte gett möjlighet för de nationella minoriteterna och urfolket samerna att ha inflytande i frågor som berör dem, vilket de har rätt till enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Sveriges fem nationella minoriteter är en viktig del både av Sveriges historia och Sveriges samtid. Det hade därför varit önskvärt att utredningen på ett bättre sätt gett dem möjlighet till inflytande i processen. Bland de 100 verken i kanon finns några verk som har tydlig koppling till några av de nationella minoriteternas kultur eller historia. Det kan ses som positivt. Samtidigt är de nationella minoriteternas inflytande extra viktigt just när det kommer till att utse centrala verk som berör dem. Detta för att säkerställa både kvaliteten i urvalet och att urvalet inte bidrar till att sprida nedsättande bilder av eller förutfattade meningar om de nationella minoriteterna.

6.2 Kommitténs förslag om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid

Kulturrådet konstaterar att det i hela denna del av utredningen saknas förslag som berör urfolket samer och de nationella minoriteterna. Utredningen betonar betydelsen av att komplettera kanon med lokala och regionala perspektiv, och presenterar förslag på hur detta kan stimuleras. Kulturrådet menar att det skulle vara minst lika relevant att komplettera den nationella kulturkanon med perspektiv från de nationella minoriteterna. Om regeringen eller en framtida stiftelse genomför insatser för att stimulera utveckling av kompletterande kanonprojekt bör de därför särskilt beakta de nationella minoriteterna. Eventuella sådana satsningar måste dock bygga på respekt, frivillig medverkan och mycket stor delaktighet för företrädare för de nationella minoriteterna.

6.2.2 En ny stiftelse bildas

Kulturrådet tar inte ställning i frågan om att en stiftelse bildas för att förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon. Det framstår som osäkert om utredningens förslag om att finansiera stiftelsen genom att avskilja medel från Allmänna arvsfonden är genomförbart. Om det visar sig att en sådan finansiering inte går att genomföra är det viktigt att arbetet med att förvalta och tillgängliggöra kanon inte finansieras genom omprioritering från andra anslag eller andra ändamål inom statens budget för kultur (utgiftsområde 17).

Om en stiftelse bildas bör det även framgå i dess uppgifter att den ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och samråda med minoriteterna i sådana frågor.

6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

Kulturrådet har ingen åsikt i frågan om huruvida den föreslagna stiftelsen ska samordna ett nätverk av kulturarvs- och kulturaktörer. Om ett sådant nätverk inrättas är det dock viktigt att det bygger på frivillighet att delta för kulturaktörer.

Kulturrådet instämmer även i att lokala och regionala perspektiv kan berika kanon. Vi ser dock att framförallt läns museer och andra kulturarvsaktörer redan bedriver arbete som skulle kunna beskrivas som arbete med en regional eller lokal kanon (även om det i dag inte benämns så), till exempel när de väljer vilka berättelser, föremål och platser som presenteras i museets basutställningar. Det är därmed oklart på vilken sätt som regionala och lokala kanoninitiativ skulle skilja sig från deras löpande arbete. Utredningens exempel på projekt som utgår från verk i den nationala kanon – Falu koppargruvas betydelse för Dalarna eller Utvandrarnas småländska förankring – är bra exempel på detta. I båda fallen finns redan utställningar och besöksmål med stark koppling till dessa verk.

6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen

Kulturrådet instämmer i att den föreslagna stiftelsen bör söka samarbete med folkbildningen. Vi uppfattar att utredningens förslag innebär att stiftelsen söker samarbete men att det bygger på frivillighet hos studieförbund och folkhögskolor. Kulturrådet anser att en sådan frivillighet är en viktig princip. Folkbildningen är viktiga aktörer för människors möjlighet att utöva och ta del av kultur. Om studieförbund och folkhögskolor styrs mot att prioritera arbete som har koppling till kulturkanon kan det få negativa effekter för annan verksamhet som bidrar till människors möjlighet att skapa och ta del av kultur. Det gäller särskilt eftersom den statliga finansieringen av folkbildningen har minskat under senare år.

6.2.7 Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid

Kulturrådet instämmer i att kanon bör utvärderas och revideras för att hållas relevant över tid. 10 år framstår som en rimlig tidsperiod för att se över vilka verk som ingår i kanon. Efter 10 år vore det också rimligt att utvärdera arbetet med att sprida och tillgängliggöra kanon, och vilka effekter som det har haft.

6.2.8 Tillgängliggörande av kanon genom skolväsendet och 6.2.9 Tillgängliggörande av kanon genom samhällsorienteringen för nyanlända

Kulturrådet instämmer i utredningens bedömning att kanon bör beaktas i arbetet med nya läroplaner, kursplaner och ämnesplaner. Att införliva kanon kan bidra till att öka kulturens genomslag inom andra samhällsområden och därigenom till att uppfylla det kulturpolitiska målet om att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. Kulturrådet anser dock att huruvida kanon ska införlivas behöver bedömas av myndigheter och experter inom utbildningspolitiken.

I sammanhanget vill Kulturrådet betona vikten av att både barn och unga, och nyanlända i Sverige, ges möjlighet att möta samtida konst- och kulturuttryck. För att förstå dagens Sverige är detta minst lika viktigt som att ha kunskap om konstnärliga verk eller samhällsutveckling längre tillbaka i tiden. Vad gäller barn och unga är Skapande skola en mycket viktig insats för att alla barn ska ges denna möjlighet.

6.3.2 Tillfälliga stimulansmedel till läns museer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att initiera regionala kanonprojekt

Kulturrådet avstyrker förslaget om ett särskilt stimulansbidrag till läns museer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer i syfte att möjliggöra regionala kanonprojekt.

Öronmärkta bidrag till regionala kulturaktörer går emot grundtanken med kultursamverkansmodellen – att öka möjligheten för regioner att göra egna prioriteringar – och även emot Kulturrådets arbetssätt inom modellen. Genom att öronmärka statliga bidrag ökar det statliga inflytandet över finansieringen av regionala kulturverksamheter och flexibiliteten på regional nivå minskar, vilket riskerar att försämra den kulturpolitiska måluppfyllelsen. Som utredningen skriver har många kulturaktörer på regional nivå en ansträngd ekonomi och svårt att klara av sina kärnuppgifter. Utifrån den problembeskrivningen är det starkt grundfinansiering som behövs, inte en treårig satsning på stimulansbidrag till kanonprojekt.

Det är i utredningen otydligt vad regionala kanonprojekt egentligen innebär och hur det skiljer sig från till exempel läns museernas löpande verksamhet. Som vi har beskrivit ovan arbetar regionala kulturaktörer redan i dag med kulturarv på ett sätt som i hög grad överlappar med vad som skulle kunna rymmas inom begreppet regionala kanoninitiativ. En öronmärkning av statliga bidrag skulle därmed bidra till ytterligare administration på både statlig och regional nivå, utan att tillföra något mervärde.

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Kulturrådet avstyrker utredningens förslag om att omprioritera medel inom statens kulturbudget (utgiftsområde 17). Kulturrådet avstyrker också förslaget om att öronmärka medel inom 1:6 *Bidrag till regional kulturverksamhet* eller anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård*.

Många anslag inom kulturbudgeten är hårt ansträngda och de ekonomiska förutsättningarna för aktörer inom kulturområdet är svåra. Att i ett sådant läge minska anslag för att finansiera tillgängliggörande av kulturkanon får negativa konsekvenser i relation till de nationella kulturpolitiska målen. Det gäller även för relativt små summor.

Anslaget för bidrag till regional kulturverksamhet har minskat de senaste åren genom att medel omprioriterats till andra ändamål. Att i nuläget öronmärka eller omprioritera ytterligare 20 miljoner skulle försämra de ekonomiska förutsättningarna för regionala kulturverksamheter och försvaga statens förutsättningar att stödja utveckling på den regionala nivån.

7.2 Övriga konsekvenser

Kulturrådet instämmer inte i utredningens bedömning att deras förslag förväntas bidra till en ökad tillgång till kultur över hela landet. Den effekt som förslagen kan tänkas ha för tillgången till kultur är troligen försumbar. Om målet är att öka tillgången till kultur menar Kulturrådet att det finns många andra åtgärder som skulle ha betydligt större effekt.

3. Beslut

Statens kulturråd (Kulturrådet) är en central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet. Myndighetens arbete tar sin utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen och verkar för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag samt andra främjande åtgärder. Grunden för vårt uppdrag är att alla ska kunna ta del av konst och kultur av hög kvalitet.

Beslut i ärendet har fattats av generaldirektören Kajsa Ravin. Ärendet har föredragits av verksamhetsstrateg Love Ander. I den slutliga handläggningen av ärendet har även stabschef Klara Tomson medverkat samt GD-koordinator som deltagit.

Kajsa Ravin

Generaldirektör

Love Ander

Verksamhetsstrateg